॥अथ श्रीमंण्यनाटकप्रारंभः॥

श्रीगणेशायनमः॥गणेशंजगदंबांतांसप्तशृंगनिवासिनीं॥पितरंअंबकेशानंतत्रस्कान्नौमिदेशिकान्॥१॥तुंडैवक्रंत्रिरूपंश्रुतियुगमुदरं दीर्घमूरूनलंबौलंबपादौबोसिनत्वांयुवनिरभिलषत्यग्रिमानेनपूजा॥आरब्धेवाहनंचाशानमधियवसंतेनमातास्तिचेकेत्यन्योन्यंभाषमाणौ सरभसमवतांकार्तिकेयेभतुंडौ॥२॥नांद्यंतेसूत्रधारः॥भोभोः सभासदः तत्रभवंतोरामचंद्रनाम्नोरमासतोः कृतिः शिवग्रामण्यनामनाटकं-प्रयुज्यतेनदत्रभवद्भिः सादरीकृयश्रूयतां यतः दोषोगुणांयछतिगुणोपिदोषायतेनिकामसतः॥यत्रावाभावाभ्यामादरमेकंतमेवशंसंति॥ग्रामण्यंजयतेऽथकूजननहिंसंतापसंज्ञानिनांयस्मिन्दोषगुणावभूम्यभिगमेस्वच्छावशंतिश्वतः॥विद्याशीलकुलादिभिर्बनपुमान्हीनोपियत्संश्रयाद्विख्यातिंभजतेसभाक्रगुरुतामाप्नोत्यहोकद्रुदः॥३॥सूत्रधारः स्वगतं इयंनाबदतिरुष्टा अत्यारूढोहिनारीणांमकालज्ञोमनोविकारः भवतु एवंवस्ये प्रवासंप्रियेशिवग्रामण्यनाटकप्रयोगेउद्यतावयंतत्रसंपादयनायस्मात्रोपकरणाद्दति किंच माविबद्रत्न कलहप्रियोदेवर्षिः संनिहितोभूत्वाकराचिद्वर्धिष्यत्यावयोर्विद्वेषं नेपथ्ये विदूषेमहतांरुनेलपुरपिख्यातिंव्रजत्यन्यद्रत्यात्मानमनिनोथनानिलभतेकेनापिनाहेतुना॥तत्सर्वंकलहेसमाहितमनस्तंदेवनाभूरुहंनिर्मायातिनरंहठेनलभतांसर्वानूपुमर्थांजनः॥सूत्रधारः आकर्ण्यसभयं आर्येषकलहप्रियोनारदः इतएवाभिपतंनं तदेहिगच्छावइतिनिष्क्रांतौ प्रस्तावना ततः प्रविशतिनारदः विदूषेदृतिपठित्वा सचिंतं विचारयन्खलुकलहंविनास्कधिनपिबमेमानसं यतः यद्यस्मिन्प्रियतरमस्तिनस्मिन्ग्रामेनशानदृष्टपिसाशानसः वर्षोपैस्तनपिलुनापिसिक्तावासंभवतीधिकसतिकिंविनाबसंतं॥२॥पुनर्विचिंत्य कंखलुकलहनारदीयसूत्रधारमन्वेषयामि अथवासूत्रधारस्यावदहंभूयाहं नायकस्यावदन्वेषणीयः सच्चाप्युत्साहुकामःप्रवास्तः यतः येसंपन्नाःपटुलघवशास्त्रकोविदाश्चर्थंतोबद्वायासंमहदपिफलंतेनयांछंतिराशुं॥नब्धं लब्धापदमधिगतोहंरुतिंरक्षतिलिप्सुर्निःशंकंसःसममभिभवन्वर्गणंसंतनोति॥३॥स्मृत्वा सहर्षं ईदृग्विधश्चसांप्रतंदृश्यतेस्मि ततस्तमभिगम्याभिलषितंसंपादयामीतिपरिक्रामति ततःप्रविशत्युपविष्टोदृश्यः सगर्वंश्रुतेर्योनिस्तातस्त्रिदशापरिषच्चांगणगतानियोगंकांसंनिमुनिवरसमूहोपिवत्रागः प्रस्तुतिःकन्यानांभुवनमभितोव्याप्यजयतेनमत्स्याख्यंकश्चिद्भूभजतिमशमानाधिविभवैः॥४॥कःकोत्रभोः प्रविश्यदौवारिकः एषोस्मि आज्ञापयतुप्रजापतिराजः अरेरेदौवारिकमद्दर्शनार्थीयोयः समायातिससर्वोपिनलयासभाजयितव्यः किंनुतादृशोयोग्यनामपेक्ष्येव दौ० एहीतमनुशासनं नारदः दौवारिकंप्रतिउपसृत्य स्वगतं अनेनविदिष्टे प्रकशं रअरेरेदौवारिककिंकरतिनेस्वा १

मं दौवारिकः सरोषं धिक्मूढकिमाहभवान् सकलस्कराधिपतिंप्रति रणु सर्वाःप्रजायस्यवशंवदास्तेससेवकलंकनमस्यायानु॥किंच शंक्रःस्वयंभूवशभूनिरस्यश्रुत्वाधिमार्तांःसहमंत्रयंते॥७॥नारदः अरेरेदौवारिककिंकरोतीतिवक्तव्येनथाभिहितंवाण्या दौवारिकः आःकिमपिप्रजापतिःपल्वरधिक्षेपे यः खलुपितरौमाभिमनुतेब्रह्मणंनगिरंतथा॥यस्माज्जातस्तमेवैकमंगुष्ठंमानयत्सतो भवतु अरेयाचालतिस्वनावद्दिहैवयावत्स्वामिमंनिवेदितार्थंकरोमीतिपरिक्रामति जयतुदेवः महाराजकस्यादिदर्शनप्रेक्षोरेवमपराधतिषाणांतिकर्णेकथयति सरोषंदृष्टः कःकोत्रभोः प्रविश्यसेवकः आज्ञापयतुदेवः दृष्टः अरेमद्वचनादेवंवाच्यासरस्वती से॰ अवहितोस्मि दृष्टः आराधयत्वामभिमवेनेरभाषयेमलशीलाःवेशान्शास्त्रंस्तनिमधिपुराणानिसम्यक्भजंते कैंकर्यंतेविदधति पुरोद्रव्यभाजानथैवत्वंब्रह्मणंनमसितथायेमदीयानदृष्टाः॥९॥से०॥यदाज्ञापयतिमहाराजइतिनिष्क्रांतः॥द० अरेरेदौवारिकप्रवेशयाभ्यागतं दौवारिकः तथेतिनारदेनसहपरिक्रामतिदृष्टः दृष्ट्वासहर्षं कथमार्यदेवर्षिः उत्थायोपसर्पति आर्यप्रजापतिर्दक्षोनाम्नार्थमश्वाभिवादयते नारदः वत्स सर्वानभिक्षिप्यनिजेनतेजसाबलात्प्रतिष्ठांमहतीमवाप्यच॥अहंकृतेः सद्यमहत्प्रबाधिरांछिद्राणिचान्विष्यपरस्यमर्मभित्॥१०॥दक्षः नथास्तिनिउभावासनेउपविशतः दक्षःचिरायार्येणस्मृतिपथमानीतावयं नारदः वत्सश्रूयतां अधिकारोचिरमिविनोपिदर्शनार्थंनहिकार्यंकिमपिविनासभाक्षणीयःनिरीक्षणीयः इममर्थंमनसिनिधायकांक्षमाणोगुरुहेतुंबहुदिवसैःसमागतोस्मि॥११॥दक्षः सादरं आज्ञापयत्वार्यः करणीयं नारदः वत्सश्रूयतां संप्रतिआयुष्मंतंप्राजापत्यमधिकृतंमवेक्ष्यचिरेणमेलब्धावकाशोमनोरथः यतः नाधिकारंविनादोषाःशक्यंतेशिक्षितुंजने॥अशक्तस्तुस्वतोयायनान्यशत्वेनकिंनतः॥१२॥आसीच्चमेमनसिशल्यंयत्कथंभवान्सदोषेसंबंधिनिकथंवर्तिष्यते दक्षः आकिमेनदुच्यते श्रूयतां दोषानुदासीनजनेप्रथागतान्दंडेनसम्यक्परिशोधयाम्यहं॥संबंधिवर्गेतुनिगूढमाश्रितान्मुक्त्वाविधायप्रगदान्नयामितान्॥ना॰सत्यमाहभवान् यदयमानरंसरस्वतीमधिवाचाःप्रशिक्षयन् तेनचोदारेणनेकर्मणासमाश्वासितत्रयोनिःशंकमधिदधेमनोगतं दक्षः एवंक्रियतां नारदःवत्सश्रूयतां धर्मार्थःप्रभवतिनतः कामवर्गःप्रकामं दक्षः एवमेतन् श्रेयोधर्मःश्रुतिवचनतः कर्मकर्मानुषक्तेः दक्षः अत्रकःसंदेहः नारदः सर्वेलोकाक्रममिदमनादृत्यधार्ष्ट्यान्नियंति प्रायः किंतुत्वज्जातिविहिंसरुद्रएकःस्मसत्वा॥१५॥किंच श्मशानकनसंस्थितिस्त्रिपवर्णंतुनग्नस्मनापिशाचपरिषद्वृतःस्नपयतिस्वदेहंमुदा॥करोतिनकरोटिकांसलिलपानमस्थिप्रियः शिवस्तवक्रु-

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

तापनिर्मर्वतितेननोदूषणं॥१६॥दक्षः सविषादंसचिंतं आर्यदुर्विषहकालकूटाशनप्रविहितमहाघोरुघेनस्मिकःशक्नुयाद्देवेनप्रतिकर्तुं ना
रदः मैवं किमसाधंपुक्किंयुंजनः पश्य महानपिगजोवन्यःस्वद्वैरपिनरैर्बली स्यायत्नोकृत्यसद्युक्तासमाक्रम्याभिनीयते॥१७॥दक्षः आ
र्यविचारयन्नपिनादृत्यामुपायंनपश्यामियेनोमापतिःस्वतंत्रतंत्रप्रणेतास्वपथमुज्झिहीत नारदः अस्तिग्रामण्यंनाममहानुपायः तच्चसा
मादिचतुर्विधोषायानंतर्भूतमषिमहतेकार्यायप्रभवति तथाहि कृताःपावनतत्परा अपिमहादुःकीर्तयस्सुर्जनेप्राज्ञाविक्षिप्तबुध्यो
पिजउतत्परत्वापदंप्रापिताः॥धीरास्त्वासिततात्रवोपिपदवीभीतिश्रयंतेयतस्तद्ग्रामण्यमुपाम्यतामहरहः सामादिभिः किंफलं॥१८॥त
दप्ययंतरभेदाद्द्विविधं शास्त्रग्रामण्यमद्यंस्याच्छास्त्रीयंतुद्वितीयकं॥उपासनाजातिकर्मग्रामण्यानिसहस्रशः॥१९॥दक्षः सपरि
तोषं आर्यनरद्दिश्यतांकीदृग्ग्रामण्यंशिवेयोजयामि॥नारदः श्रूयतां ग्रामण्यस्यदंमूलंकलहःसंघकीर्तिनः॥अनश्छिद्रेणकेनापिपृ
र्वंसंपाद्यनामसौ॥२०॥कलहोत्तरंकर्मग्रामण्यंशिवेप्रयोज्यं बहिष्कृतैःपिशाचकैरमज्ञानपाशिभिःसह॥वसत्यतःशिवोमखेनदक्षना
न्नमाप्नुयात्॥२१॥इत्येवमाघोष्यतांजनेषु दक्षः आर्योशिवोदितपथानुयायिनोवाउवाः कथमिदंमानविध्वंसिनारदः तत्रोपायःश्रू
यतां श्रुतिपथगलितानांतांत्रिकंप्रातरंशुरितिसडिंडिमंश्रावय ननस्तन्मतपराङ्मुखास्तेसंकेतमंगीकरिष्यंति यतः यत्प्रख्या
पितमर्यत्कुलमनालोक्ययथार्थंभवेल्लोकः स्थूलदृगेवसूक्ष्मपिहितंनद्वीजमीक्षेन्नसः॥पश्यायाश्चपलेतिनाममुनिभिर्यच्छाविलं
हेतुनोविध्वंकायतनांविरन्नपिजनस्तत्कीर्तयत्यारतात्॥२२॥दक्षः अथसख्युस्तराविपदंकथमुपेक्षेविष्णुः नारदः योयस्तंनि
बंधानिगः समहानपिनिरस्करणीयः किंच यिमनस्थान्मान्यानपिलघुतुल्यान्गणयधैर्यमवलंब्य ग्रामण्यस्यमतस्थान्मूढान
पिकलयपंडितान्यधिकान्॥२३॥दक्षः आर्यसकलमिदंयुज्यतेकिंतुसारासारनिर्णायसमाहूतः सर्वज्ञेनशिवेनकिंचिज्ञः किं
वस्यामि नारदः श्रूयतां ग्रामण्येसदसद्विचारणमपध्वस्तंविपक्षैःसहस्वीयैरेवपरैर्दूषणविधिंसंचिंतयेत्संसदि॥देवादाय
तिनेसदस्यभिगमेन्येषांतुनैकोव्रजेत्कृत्वातत्रनिरर्गलांगिरमथोकांउत्थितोविक्रमेत्॥२४॥दक्षः सानंदं आर्यसंप्रतिनिर्विघ्नं
किंसमेसंपन्नमतोनुगृहीतोस्मि भवतानरद्येवसायंतनसमयेरवसमज्ञांनिर्मायविधास्मेकलहंशिवेनान्विष्यकिंचिन्निमित्तं
नारदः उदारःकस्यः एवमस्तु नेपथ्ये मध्यंदिनंद्वामथनुद्वामलंरवस्य संप्रतिहि मध्यंव्योम्नस्थगयतिरवौसर्वसंकोचमाप्ताः २

र्णशाला सछायाबालबिल्वेरुननार्मदमूलसंस्थानैः॥परिनःपोषिनकांतिःस्करवयनिमांशोवधर्मसचमिव॥६॥यावदुपगछामीनि परिक्रामनि नंदी सहसोपस्त्यससत्कारंस्वागनंप्रियवस्य आस्यनामिदमासनं एहिपरिषजस्वमामिनिपरस्परमालिंग्यासनयो रुभावुपविशानः नंदी आर्यहिमगिरिदाराणांमेनकायाः सकाशंदेव्यामेषितस्यकरापुनरागमः तंडीननुअधुनैवपदा नंदी ननस्ननः तंडी ननआगत्ययवद्देवीवंदिनानावत्सभावज्ञांनज्ञानायाहमभिप्रेषितोदेव्या तदामूलनः श्रोतुमिछामिसभावज्ञांनं नंदी श्रूयनां त्यस्ननप्रदोषेविष्णुब्रह्मेंद्रवरुणकुबेराग्निपुंदेवनाभिः सरस्वतीरमाशचीपुलोमादिस्त्रीदेवनाभिश्चययथायथंवाद्येषुसन्नत्येषु सिंहासनोपरिसनींविनिवेश्यदेवीअर्थानुकारसमनालपदक्रमाभ्यां देवेनतांडवमकारियथामुरारिरानंदविस्फनमृदंगगनिर्घ· ष्टव॥७॥तंडी ननस्ननः नंदी ननः सहसामुरजरवेप्रशांतसर्वेषिवाद्यवादनव्यापारानूनत्यजुः तंडी सविस्मयं आर्यनिखिलानिवा द्यानितांडवायष्टथकूष्टथगुपकुर्वेनि अनोमुरारिमुरजरवोपसमनमिनरवाद्यानिनादावसानेकथंहेनुरभूत् नंदी श्रूयनां वयंह्य नाकाराउरगपतिनल्यस्यपरिनः स्थितास्तेषांबालस्यंमुर जनेनिनश्वासवहलः॥तदानस्मिन्शांतेसमदिधिरनोवादनविधिः समा नोमुरल्यस्यप्रकृनिमनुकुर्वेनिहिजनाः॥७॥तंडी ननस्ननः नंदी श्रूयनांननआकस्मान्वहनमवाद्यस्वनेगनेर्धानंरेवरदेवोपिचर मनोरीमनुदीरयमाणोमध्येएवनांडवाद्विरिरामनिषसादच्च तंडी ननस्ननः नंदी ननोवय मधिसर्वेयथोचिनमुपविष्टाः तंडी ननस्ननः नंदी ननोमुरारिरपिकिंचिद्विहसनाद्रवसांजलिबंधमवोचद्देवदेवं देवाद्यत्यासन्नकिंनिशिनिशिपरमंभूनकाले समर्च्यप्रकांनोयंक्षणःकिंकरुचिविधिरपिसन्विघ्नमापद्यएवं॥दस्तोहंवाद्यवेनापिचकथमगमंप्रस्कनार्थेविरामंसित्वाद्यश्या लनामेसमजनिभगवन्हेनुनाकेनमोद्या तंडी ननस्ननः नंदी ननोदेवएवंव्याजहार सर्वेमाधवमाखिद्यस्वनात्रकस्यापिमं नुः॥स्वल्पेनापिनिमित्तेनदसंमन्यस्वबलिष्यनिरूनिरव्यपमिनुंसर्वमफरोन्द्रविनव्यना अन्यथा बलशक्तिसमाराधननत्परा णांमस्माकमिमंतांडवोत्साहमंनरयितुमीहेरपिकः अत्रांनरेद्वारपालःप्रविश्यससंभ्रममवोचन् फलहस्रियोरेवर्षिर्नारदः त दुपाकर्ण्यरेवरेवः किंचिद्विहस्यवाचरन् किंनारदोविप्रयिनुंयनन तंडी ननस्ननः नंदी ननोद्वारपालोव्यजिज्ञपन् देवदेवाधिपे शां तंपापं फलहस्रियोरेवर्षिर्नारदोद्वारदेशंसमागनस्तिवदनोमेवाणीनदर्शनजानसंभ्रमेणमध्येएवविरराम तंडी ननस्ननः नं· ३

गृहीत्वाचाचयति लुप्तक्रियायाश्चचयेमयास्कृतादनाश्रुतिःसाधुनशद्वजन्मने॥समर्पिनानःपरमेष्ठवेमरवेनदेवनाभिःसहभागमाप्नुयान् इतिसविषादंतूष्णींतिष्ठति नं॰ सखेमाविषादंभजस्व सर्वमिदंशाप्तोदकंभविष्यति नंदी ततस्तनः नंदी ततः समन्युरसमावेशापर्याप्तहृदयोदक्षःस्थानुमक्षमोनिर्जगामसदस्तस्मात् कतिपयद्विजाश्चतमनुजग्मुः तं॰ अथदेवर्षेः कथमासीत् नं॰ श्रूयतां देवर्षिस्मुरारिनिकाशमास्थितः तं॰ अथमुरारिः किमपिनाशोचन्नोरदं नं॰ आः कथमेषंभवेत् प्रसंगकरणीयंहिशिक्षणीयंरमापतेः श्रूयतांमुरारिर्विहस्य यदभिहितवान् देवर्षिर्यभवतामत्रसर्वेयत्कार्यंवर्तनधियेहनिमंत्रितास्म तत्सर्वमाकलितमेतदकार्यमेनिर्भर्त्सनंपश्चपनेस्तवकार्यमासीत् ततोदेवर्षिः किमूचे नं॰ श्रूयतांदेवानांकार्यसिद्धिमनसिविधायतन्मयाकारियुक्तंनाभूदंतरायः कथमितितितरामद्यपर्याकुलोस्मि दूनोहंकिंमभागःकथितविधिरुताज्ञाविधेश्चेत्समर्थाथूयंतद्विक्षेतकुरुतमिजरुतिंगम्यतांवासकरवेन॥१॥नं सविस्मयं अहोदेवर्षेः कौटिल्यं नं॰ सत्यंकुरिलोदेवर्षिः किंतु देवकार्यस्वतोवायकलहंविदधामुनिः॥संसाधयतितत्तावःफलेनैवावबुत्स्यते॥१॥नं॰ आर्यकथमेतदवगतं नंदिः श्रूयतां मुनिकथितमुपश्रुत्यांतोमुरारिः प्रसन्नवदनकांत्यैतछुभोरकंमितिसंचयामास नं॰ ततस्तनः नंदी ततः श्रमुरारिणाकिंचिद्विस्मयाभिहितं ग्रामण्यमेतदारब्धंदेवर्षेर्विदितंमया कर्तुप्रतिरुतियोग्यावयंतस्मयतामहे नं॰ ततस्तनः नं॰ श्रूयतां ततोदेवर्षिर्भगोप्रियसखस्माश्रमंगल्लामीतिरुतयथोचितमिङ्गमाचारःसंमिनोनिष्क्रांतः तं॰ ततस्तनः नं॰ श्रूयतां देवर्षिमाधवश्चप्रमुदितवरनौप्रीतिमंतोमिथस्तोसंविज्ञायस्वभूत्सवनियतिरुतंविप्रमाभरथशंभरः॥चिल्लक्किःकर्तुमिच्छस्यथकिमपिनवंरुत्समेवंविजानंल्लुत्स्योसंसरद्विहिममयमगमत्खिन्नचित्तोनुतस्मात्॥१॥नं॰ आर्यदेवदेवः कैलासंविहायकिमितिहिमाचलमयासीत् किंच खिन्नोथखिंनरूपकिमितिसमभ्रन् नं॰ श्रूयतां रक्षसन्निहितंकैलासंस्ववासस्थानमपहायदूरवर्तिनंहिमाचलंगंतुंदेवदेवस्यहेतुः॥हेदुर्यथासज्जनसन्निधिरंगतापंकुर्यात्तथानिकटसंस्थितिरंजसानोनीरंहिवह्निसहवासमुपेत्यतप्यत्यनायायोगविधुरंभरुतिंसमेति॥वियुक्तमथशीलतामुपैति॥अथहिनीयेपिकारणंश्रूयतां शिवप्रक्तकर्मठयोरन्योन्यंद्वेषात्परस्परनाशःखेदस्यकारणं नं॰ अथाखेदस्यकोहेतुः नं॰ श्रूयतां तेषांविभगवदनुगृहीतस्कृतरंलवेनिजखेदबीजं तं॰ ततस्तनः नं॰ श्रूयतां ततोगतवतिसगणेदेवदेवेनुव्रजंतंमांमुरारिःस्माश्रमेएव॰ ४

स्थीयतामस्तिकिंचिल्लयोजनमितिसमादिदेश स्वयंचदूर्वाससोमहामुनेरावासमपासीत् तं॰ ततस्तनः नं॰ ततश्चमुरारिनिदेशमानयन्नहमत्रस्थितोस्मि नेपथ्ये योयःशास्त्रस्यवेदस्यचततदनुतदर्थस्यवेत्ताहमेकःश्रेष्ठः स्वाचारशीलःस्वयमितिमनुतेकर्ममार्गनानः तंतंदक्षःसमाज्ञापयतिविधिरुतःशंकनालोकसेतुः स्वेनस्तत्यजेतः सवनपिधिषुहविःकोपिदद्यात्ततस्मै॥१॥किंच स्वंधर्मस्मरक्षायेमर्यादास्थापिनामया देवोपिसबहिस्त्याज्यःसवेयस्तानमानयेत्॥२॥नेपथ्येऽन्यतः किमात्मरे किमथ योयइतिपठ्यतांपुनरपि नेपथ्येकतः योयइत्यादिपुनःपठति नेपथ्येऽन्यतः धिक्कारं आःपापअचिरान्मकोभविष्यति नं आकर्ण्यसविस्मयं आर्यकयोरयंविचारःसंप्रवर्तते नं विचिंत्य अहंमत्वेभगुऋषिरिदंग्रामण्यपत्रमायोषयति तदसहमानः सित्वदूर्वासाएनमुपनिष्क्रम्य अवलोक्य गंभीरमधुनिदुमदुमाथितोंबरावकाशः सत्संनादवतो देवर्षिलक्ष्मीनाथाभ्यांप्रेरितावासकर्मणि॥भगुदूर्वासमावेतोविषदेनेपरस्परं॥१॥नं आर्याधुनाहंयदिधिरितनिखिलसभारनोदेवदेवोपादमूलंप्रयास्यामि नं आर्यहिमपिमेनकानिकाशभवनमभिप्रेषितवतीभगवतीकिमभिप्रेतीतिविज्ञातुंदेवीपादमूलंपश्यामीतिनंदिनंइनोनिष्क्रांतोविष्कंभः ततःप्रविशतिशिष्येणानुगम्यमानोदूर्वासाः उत्थनंपरिक्रम्य अंधीकरोमिभुवनंबधिरीकरोमिमूकीकरोमिजननांप्रसभंनाकरोमि॥स्तब्धीकरोमितरुणंहरिणीकरोमिसिंहंशिशाध्वनिरतस्यनमेस्तिभारः॥१॥नेपथ्याभिमुखंनिरीक्ष्य बतभगवतीयंपत्रिकामाघोषयन्प्रतिगृहमटति स्मतिमभिनीय भाः यत्सचिंतमाभवेननदिरंसमुपस्थितं॥सहर्षं अयपश्यंतुसर्वेपिदेवानानाद्रशंबलं उच्चैः किंरेभगोइतआगम्यतां ततःप्रविशतिशिष्येणानुगम्यमानोभगुः सगर्वंपरिक्रम्य यक्कनुंब्रह्माणंधिक्कनुंगिरिशमपिपरांहनुं लक्ष्मीरंमस्यनमेभयमासीत्किमपिनादृशाःसोहं किंचिद्विचिंत्य वत्सवाग्भट शिष्यःसांजलिबंधं आज्ञापयतुसभापतिपुरोहितः भृगुः अरेअत्रेवाधुनासित्वदूर्वाससःसदनसमीपमाघोषणसमयेआःपापअचिरान्मकोभविष्यसिस्मरणवं नत्किंमित्यमुनिर्व्याजहार शिष्यः नहिनहि अवारांरिणीवाक् भृगुः तथ्यमाहभवान् अन्यथाकथमिहमियंतंकालंवस्तव्यमिंद्रियैः किंतुसामन्येनकेनाप्यभ्यधामिनन् भवतुकिंतच्चिंतनेन ग्रामण्यपुराणानांतुलोकनिंदनमप्यविचारि पुरतोवलोक्य अहोयंजटाजूटमंडितोमहानेजस्वीस्वोटजबहिःप्रांगणेतिष्ठनारयतिमांसित्वदूर्वासाः किंचिद्विषण्णमनाकिंनु वत्स

यागभरकिंचित्स्वाहितमिवपश्यामि शि० आः किंनन्भवत् भृगुःश्रयतां दत्तात्रेयस्तुनैवंव्यवहरतिजनेनाभिनन्दयंनोदूर्वासाः
षट्समाधिर्निर्यनमितस्कःसमाधिस्थिआस्तेननोपि रक्षंमन्वानएवाहमिहसमागमंमिर्भयंसित्यत्रमौसोयंचेव्युत्थितःस्यात् शि
ष्यः आचार्यअलमनयाशंकया समाधिव्युत्थितोविभिन्नःपरनिरासंविभिन्नप्रकटयिष्यति किंतेनास्माकंभविना भृगुः वत्समैवंजा
नीहि हरिणइवहरेःसमभ्यागतोहं भवतुकागतिः शारब्धेकर्तव्येयत्कलंभवेत्तत्तीरोभत्वानुभवामीतिमत्वमुपसरति दूर्वासाः
स्वागतंभृगोः भृगुः साशंगंप्रणतुमिच्छति दूर्वासाः मैवंक्रियतामुपविश्यतामासनेभृगुः सांजलिबंधं ननुस्वेनापिविष्टरः अलं
क्रियतां दूरंहं इत्युभावासनेउपविशतः भृगुः सांजलिबंधं किंचिद्विज्ञापयितुमनुज्ञामभ्यर्थये दृ० ब्रूहि भृगुः सप्रश्रयंसविस्मि
तं नत्वंमयानिनीर्थानिनदेवास्त्रिलामयाः ॥ नेऽनंसुरुकालेनसिध्यास्त्वीसणमात्रतः॥७॥ एवंविजानन्प्रणामायप्रवृत्तोहंकिमि
तिन्यषेधिभगवनादूर्वासेन श्रूयतां निषेधकारणं मनःश्रेष्ठतमस्वमभ्यहमधस्त्वनोभवामीतियाबुध्यिस्तत्महिताननिः सु
खयतिब्रंग्मानुखेदापहा मास्यं योनिन्वेशपराभवायवयनतेःहंनस्वकः कुन्नवाभानुंनिष्प्रभंहनरन्धयितुंखद्योतकस्तस्य
कः॥७॥ भृगुः सधीरं आर्यनकेनापिविवदितव्यमितिदक्षसमाज्ञा अनोवयमत्रप्रभुत्वेः समर्थाः दूर्वासाः सक्रोधं अरेभ
गोनवयंत्वयाविवदितुमिच्छामः किंतुकिंचित्वच्छामः भृगुः सांजलिबंधं आर्यएवंचेन्नगवनाउत्तरेणपरिखोजनीयोयंद्विजः यथा
मतिष्टस्योत्तरमभिधास्ये दृनः आःएवंक्रियतां भृगुः आज्ञाप्यतामार्येण दृनः देवानामादिदेवः कइह भृगुः परशिवस्तत्रनोसं
शयोनः दूर्वासाः ग्रामण्यंनहिंकस्मादरविविनिष्टनं भ० लोकष्टनस्यहानेः दृकोलोकः किंचिदन्ने भ० श्रुतिविहितसदाचारवर्ती
हिलोकः तद्दनंचापिवर्णाश्रमविधिसरणंदृ० सत्यमेनद्भवीषि॥७॥ दृ० शास्त्राधिकारानोहिनेत्मकेनिजेपथि ग्रामण्यमु
पयुज्येनपुनरानयिनंस्थितो किंतु जीवेधिथेयोपायः सशिवेविनियोजितः शास्त्राधीनस्तुजानोहिशिष्टःस्वानंत्र्ययुक्समु
दा॥भ० श्रुयतामत्रहेतुः निखिलसरसमाजेमान्यएकःपिनाकीविधिविहितमनुष्ठन्वर्त्मवर्तेनयहिं जगतिविधिषुसर्वे
श्रद्धानाश्चरेयुर्ननमथितुमनोसौवेधकर्मातनोतु दूर्वासाः सक्रोधं योहिश्रेष्ठतमस्तनोयहिहितंस्यायंचिकिर्षुर्भवेत्तनं
सत्कृत्यतुनीविधायनतिभिर्याचेनकार्यंनिजं॥भृगुः आर्यश्रूयतां एवमकथनहेतुः सामान्यस्यजनस्यरीतिरुचितासते ५

यमेनांकथंप्राजापत्यपदस्थितोविधिस्कृतःकुर्यान्दंनोविरः॥७॥ दूर्वासाः सक्रोधं आः किमात्यकिमास्तरेप्राजापत्यपदस्थितइति
अहोअत्याश्चर्यं इंद्रादयोयस्यसमर्चनेनलोकेशतामापुरथापिसर्वे॥ नित्यंस्कृतंनिस्वकृत्यानयेयंतत्प्रश्रयोहृपयतिभजामं॥
७॥साधिक्षेपं अरेभगोदमेकंष्टच्छामः नैराश्यंविषयेषुशिक्षतियेयः स्वाचारतःशंकरोलोकान्यावधिंतुनपस्यतिमहाघोरंयमशा
नस्थिनः॥ तत्तस्याचरितंनकामवशगः स्कृसंननस्यनांस्तेनेतिप्रसभंविधेर्विरचनेकेयूयमस्तांकुद्याः॥७॥ किंच प्रजानेयाःस्वध
र्मेणपत्नेतिनियतिस्थितिः अप्रजंदेवदेवेशंरक्षः किंशास्कमिच्छति॥७॥ इतिक्रोधातिशयंनाटयति भृगुः सभयमुत्थायतूष्णी
तिष्ठति नेपथ्ये आः पापमूकोभव भृगुः वषवाकूभगवेतिवदन्जनांतिकंमूकीभावमभिनयति वाकूः स्वगतं बतकथंमकूकः स
मजनिगुरुः भवतुएवंवस्थामि प्रकाशं सांजलिबंधं आचार्यआचार्य सभापतिपुरोहितअहंमन्येलमनः परंपत्रोद्घोषणेनप्रस्तू
हमिमंनिवेदयितुंयजमानभवनसरणिरनुसेव्यनामाचार्येण भृगुःमंत्रयानथेत्संगीकरोति दूर्वासाःसविस्मयंसांजलिबंधंआ
काशंनिरीक्षति तापसः स्वगतं अहोभावांतरेणपूर्वभावोपमर्दःसंवृत्तःसित्यस्य तथाहि यत्कर्तुमेछत्सित्योर्यस्तंभनंसित्यमं
नतः तदाकाशसरस्त्यक्त्वाविहितंभार्थिनंविनेति भगवन्दक्षिभावावेशः क्रोधभावंशमयामास भृगुः सांजलिबंधंदूर्वाससंप्रण
म्य २ ननर्कंधरः पश्चात्तराभ्यांसशिष्योनिष्क्रामने दृ० अरेतापस २ शिष्यःसांजलिबंधंउपसृत्य एषोस्मिदूर्वासाः ३ प्रकृतिमागत्य
सहर्षं अनुभवफलंकृतस्यकर्मणःकिंचिद्विचिंत्यस्मृत्वा वत्सतापसमाधवेनसमाधिनोत्थायाहमयकार्यहितयघटनाय
यामिनःतत्रेकंभगवत्याआकाशसरस्त्वा समासादितं हितीयेभावेनियोजयितुमिच्छामिशिष्यः यदादिशतिगुरुः एहिस
वैनेकयथाभिउपविश्यतांनकरुजमितिसशिष्योनिष्क्रामति दृतिनिष्क्रांताःसर्वे ननःप्रविशतिस्कृतोस्थिनःशिष्यःसर्वतोविलोक्य
अहोशोभातिकीस्कुभानंदयति तथाहि भानुःपौरंदरीप्राकृकुभंभमतुससंसारानुरक्तांविजानन्त्याप्यात्मत्युःप्रकोपारुणवि
गतमभत्तेजसःप्रौढयमस्याः॥ सस्पष्टेवंकरोतिस्फुरज्वलितनिजाकारतः क्षमाशोकामापन्नोपिस्वधाम्नास्फुरयतिहिनिजानु
श्रितानूशीलशाली॥७॥ शीतबाधांनिरूप्य हैमनाःपशवानाःपीउयंतीतियुक्तं बलाकः सूर्यमाश्रित्यरश्मीनवरुंधन्कुतोस्मान् न
थाहि आरिरोदयकलविप्रनिरनाअर्थैर्द्विजानांस्वयंनानाः सूर्यसमर्पितैरस्करकाजानाःपिशाचाः किमु॥ बाधंनेहिमचाप

योद्यबहुलंभानहिंजानेवनस्थानेधूमजनिस्कंकिंचुनरणिंप्रछाद्यनो ---- अपिच भास्वानेषविकस्वरांणिकमलान्याधा
यकिंतस्करान्भृंगांस्तन्मधुनःप्रमुंचतिपुरासंकेनबंदीकृतान् तेनुप्रागिवहंतपंकजवनीमारोभिरेलुंठितुंप्रासोदंडमपित्स
ज्जेन्मलिनोदुष्कर्मचार्मस्पृहः॥३॥अपिच ७गाढध्वांतरुनांननांतपदनालीढंजगज्जीवयन्त्वर्चेनांचमिपूर्वदिग्गिरितटंका-
लोकयात्रातदा॥धर्माद्याःकृपमर्थकारिनकरव्यामोहविघ्नेजनेयूकोवेभवमीक्षतेनवनतन्वाचस्वभावोहिसः॥४॥आकाशे
किंद्रूपकस्त्वंकतमश्चिरं सरस्वतीतीरमरयसीति श्रूयतां अहोखलुभगोःक्षेत्रकृतनिकेतोमांडूक्यः सित्याश्रमादत्याग
तंसिस्मदूर्वासमःशिष्यंशाकल्यमस्मद्दालमित्रंसित्याश्रमादागतमुपश्रुत्यमुपश्रुत्यहसमागतः तीर्थमभिनस्तमन्वेषया
मीति परिक्रामति एकतोऽवलोक्य स्नाताःकेपिपरेद्यनाछवसनाभस्मत्रिपुंड्राः परेस्नाध्यास्त्वपरेजपंतिचपरेसूर्यं
स्तुवंतीतरे॥प्रातःरुत्सविधिंसमाप्यगमनोद्युक्ताःपरेचागनास्नानायद्विजपुंगवास्तुनदमेचास्मद्गृहोपांतगाः॥७॥तन्न
हकोप्यनस्मद्गामीणः परिदृश्यते दूरतोविलोक्य कोयंविजनधंरापथनिर्गतिनप्रातरादिकोवेदशिकइवप्रतिभाति पुनर्विलो
क्य अयंखलुपरिवत्सजटाजूटमंजिनप्रथमाश्रमःकोपिनपादात्तियहःपुरुषइतएवसमागच्छति किंनुखल्वयंशाकल्योभवे
न् विचार्यनभवेदयंवावरांगः अथवाकौमारेगतमद्याहंयौवनस्थंसत्तमं॥द्रस्यामिसकथंदूरान्निश्चेतव्यःस्वयंभवेत्॥७॥
तयाबहुपस्खलन्निश्चिनोमीतिपरिक्रामति ततःप्रविशतियथानिर्दिष्टःशाकल्यः सहर्षं आज्ञापितंश्रीगुरुपादुकाभिःकृत्यं
स्मरणंबहुभारतुल्यं॥निर्म्मार्यतत्वस्थमनाःकथंनुनित्यंवहंतेबतकार्यभारं॥७॥चिंतिंत्य अहंहि विहितश्रीगुरुसमुचितकृ
त्यः कंचनसरायमवलंब्य क्षेत्रेभगोर्हिजानांमतमस्मिन्किंभवेदितिजास्ये॥७॥परिक्रम्यदृष्ट्वासहर्षंसहर्षं स्वगतं हंतायं
मेप्रियसखस्तन्मडूक्यः समुपागतः॥जानाम्येनंनमोमेषवेत्तिसंबोधयाम्यहं॥७॥प्रकाशं सखेमांडूक्यकिंभवनाहमभिज्ञानोय
ममुकवामेति मांडूक्यः चिरंमुखंविलोक्य सहर्षं कथंशाकल्यःप्रियसखवदति सभ्रमंपरिषजति शा॰ सखेएहिअस्मिन्बिि
उलायवकुलपारपपरिक्षतेपंराथथेउपविश्यसुखेनसल्लापसुखमनुभवावः मां॰ सगद्गदं सखेअधुनाखलुपरवानभंजनः
यद्दोच्यतेनदनुज्ञाप्यनांदृतिउभावुपविशतः शा॰ स्मृत्वा चिरायखलुभगुसेत्रात्सित्याश्रमंगतस्यमेसमयः संवृतः मां॰ अथकिंशा॰ ६

ननुभवानेवकोबालमित्रं मां॰ सखेखलुदृष्टंमद्वाच्यंभवानवानवादीत् यतोभवान् योगानंदमुदितमनानिस्पृहःसर्वभोगेहं
तेरंनाविगलनकरीरामृशन्नास्तियुक्तिः॥स्वीयत्वनेस्मरणमनिशंतद्वियोगेनदुःखंचीस्तोत्कंठोहिकसुखमुज्जानूनमेनेविकाराः
॥१॥शा॰ वयस्यसत्यमाहभवान् श्रीसित्यगुरुचरणपरिचरणाःवगतयुक्त्यायोगानंदमनुभवतांनप्रबाधंतेपिकाराः किंतुन
दादेशात्किंचनेहिकंरुत्समभिनिविशतोममसांप्रतंसामान्यजननस्येवभवतिमानसमुच्चावचं मां॰सोत्कंठं कस्मकोस्तोगुरुनिदे
शादतिप्रष्टुमिच्छामि तद्यदिनरहस्यंभवेत् शा॰ सखेमांडूक्यश्रूयतांनाधुनातवगोप्यं नथाहि उपयन्मंत्रबीजंफलितविरापि
तामापतद्भुक्तिसेकैः काहानिस्तत्प्रकाशनतिविरमखिलैःशास्त्रनेसर्वमेव॥मिथ्यात्वाशंकिनेतुस्वसुतदपिपरंचेत्सप्तसेनवा
ञ्छंलमित्रंश्रद्दधालुस्तरतुचरसिकोनास्तिगोप्यस्यहेतुः॥७॥किंतुभवतःश्रुत्वात्रत्सदृत्तानःसर्वमावेदयिष्ये तत्कथयनावद्स
चरितेशिवग्रामण्येकेषांकथंसंमतमास्तेविप्राणामिति मांआः तत्किंश्रूयतां सेत्रपतिनाभृगुणोव्योमिनेनादरोग्रामण्यपत्ये अ
पहायरुद्रभागंनिसं नैमित्तिकंनथाकाम्यं॥कुर्पतिकर्मविप्रास्खलंतिनेपूर्वघोषणात्तस्मिन्॥७॥शाकल्यः ततः किमाचरंति मां॰
नूलाःपत्नीर्विधायाभ्यासमाहंनेरचयितुं येतुविशेषज्ञास्तेपावकंहिरुद्रमन्वानाः अरुद्रभागकर्मनभवेदेवेतिमन्यंते शा॰वि
हस्यकथमग्निसाध्यानिकर्माणिसाग्निभागानिसंत्यरुद्रभागानिभवेयुः नहिसकनकभागमहेमभागंभवेत् मां एतावान्सां॰
प्रतिकोर्थः सौत्रिकः किंच सित्याश्रमेभृगुमुनिःप्रथयन्स्वपत्रंवाचंयमत्वमवृणोदितिस्कश्रुवांसः विप्राःप्रतमनसोनशि
वानुयायीगेहेधिवासदृतिनेसमयंबबंधुः॥७॥शा॰ सखेरंवयस्यस्यहिनामात्रसित्यमुनिरागमिष्यतितराअत्याहितंभवेदिति
पश्यामि तथाहि यदिसित्यमुनिर्नकर्मनभोस्तवनवंदपूजनसक्रियाः॥सयदिकोपमयेननिजार्चिषारहसान्दवनानिविधा
स्यति॥मां॰सापत्नंअनुभवंतुनामस्वावद्यकर्मणःफलानिकिंतेननुकिंतुसित्यमुनिःषट्समानिथमितसमाधेर्मध्येएवसमु
नस्थाविनिदृणमः तत्कथमेतत्॥शां॰ अलीकासालोकपार्तो समापितनियमएवपूर्वेद्युर्मोधवेनविज्ञापितोदेवकार्यपट
नाय मां॰ स्वाश्चर्यं स्वगतं अहोभृगुमुनिनासमाधिस्थदृतिमत्वासित्याश्रमगतेनात्मासंकटेपातितः प्रकाशं वयस्य सित्य
मुनेःषट्समानांसमाधवधौकोहेतुः शा॰ श्रूयतां श्रापेनलक्ष्यात्मनयस्यनाशारपत्नसौख्येनविमोजितस्य॥तेपेनपःपंच

मुखस्यसित्थः सपट्समाः सन्मुखस्तुलब्धे॥१॥मां॰ ननस्तनः शा॰ ततश्चव्युत्थानसमनंतरमेवागत्यमुरारिः समश्नमेवव्यजिज्ञप
पत्॥पापंशापप्रदानंव्यरचिकमलयादेवदेवायकृष्णेनुलिंगप्रतिष्ठांमधिधरणियथान्यास्त्रमिच्छामितस्मान्॥यतस्त्वंमानुषो
हंघटयानिचभवान्तंविधिंसित्थपूज्योनारीभूत्वानुशयप्रतरनुदुरितंकायजंसाधिकृष्टं॥१॥मां॰ ननस्तन शा॰ ततश्चमाधवनत
याशक्यंकिमपिशेषदुरीणस्य तथापितपथारोचनेनयाधिधास्यइतिसित्थोबभाषे मां॰ साश्चर्यं अहोमाधवस्यमहात्मतायछि
वेनमरनराहारपरूनोपिस्वयंनचुक्षोभ शा॰ वयस्यननामिमहांतोहिनारदाएवनेकिंपुनर्माधवः भवितव्यनांसहंतेबहुनाम्य
क्लेशजातमपहाय शेषंपरस्यपश्यंतमात्मस्वरूपेनासुरारिचरित्रास्ते मां॰ ननस्तनः शा॰ ततश्चश्रावितशिवग्रामण्यनिखिलवृत्तांतः
प्रणम्यसित्थंनिर्गतोमाधवः मां॰ ननस्तनः शा॰ ततश्चकरणीयमर्थंसदिश्यसित्थमुखिरर्मामिहगमनायआज्ञापयामास मयापि
निखिलंननुहागत्यनिष्पादितं मां॰ सोत्कंटकथमिव शां॰ श्रूयतांमयायदनुष्ठितं ग्रीष्मकंटकविपिनेनरुवल्लुहिभिःसंशोषिते
कतिपयेसमयेस्थितोस्मि संसारिणःतदबबुध्यहृचित्तभावामदर्शनायसततंसमुपागतास्म॥१॥मां॰ ननस्तनः शा॰ ततश्चै
कशाभ्रुपल्लीरमण्वनीरूतवंरनारहमीदमष्टछं अथिरमण्वनिसित्थशिष्यपुरतोविनथंमावद॥भवतीदेत्यनुपायनी
नि कोलिनंनतत्कथमेतन् मांतनस्तनः शा॰ ततस्तयासरलयासर्वंरहस्यमभिहितंनथाहि एकस्मेग्रथमंमयानिजननीवासः
करेनार्पितोरेत्यावाथपरेस्वयंनदनुजासर्वेहटादादनाः॥संश्लिष्याम्यधुनातुदैत्यनिचहंसंबिभ्रतीयापनेनान्योवाक्रोमिमु
नेतवाग्मित्रारणंसंशाधिदुष्टानिमान् मां॰ साश्चर्यंअहोसरलसात्रिशयः शा॰ अथकिंकिंनुग्रथमंकामसंकल्पंदधसपिना
पराध्यनिसवराकीकिंनुनदपूरणेननस्यामोहकोपादिवर्भयनृपतिरेवापराध्यति अतएव भगवान्काश्यपः संध्यास्वपिपलो
बुभुजे मां॰ सत्यमाह वयस्ययत्किलचिरकालंनियमस्थितोभगुःयाचमानांरुमण्वनींकृतावपिनांगीकरोतिस्म इतिसुप्रसि
द्धं ननस्तनः शा॰ ततस्तस्येमयामाधवध्यानेमुपदिष्टंयथाहि सरोरवचक्राजगराभिरामैः पानैःस्वरोभिःकमनीयकानिः॥
स्रग्बीकिरीटादिविभूषणाढ्योध्येयोमुरारिःशफपीतवासाः॥१॥मां॰ ननस्तनः शा॰ ततश्चसमनंतरमेवचिरंचिनध्यानयाकामा-
दिदोषपरिमुक्तस्यानसंजातपरमानंदयाकंचित्कालंविस्मृत्यदेहभावयाचतस्थेनया मां॰ ननस्तनः शा॰ ततश्चपुनरपिदेहभावो ७

पगतयाभिहितं मुरारिपुनपुर्धानान्मानातिगंसुखमापयत सपदिविपदंत्यत्काकामादिभिः प्रकृतोमनःतश्चितरपदार्थेननग
णातिकिंसुखलंपरंमुनिवरचिरध्यानेविघ्नोनमेस्तुतथाकुरु॥१॥मां॰ साश्चर्यं वयस्यअतिस्वल्पेनकालेनध्यानयोगसिद्धेः किं
बीजं शा॰ श्रूयतां चिरकालकृताद्रढचित्तेभगवतोध्यानामूर्तिःदृढीभूता किंचदेवकार्यंनिकीर्षयामाधवेनस्वतएवस्वमूर्तिमन
सिदर्शिता यतःकसित्यस्यरूपांविनाभगवतोनयोगः स्यथानभक्तिमतिलंघ्यसाक्षपतिरीतिरेवंमता यदानुभवतव्यनानुसरणं
स्मराः कुर्वतेनसाधकस्तनिनदापरिलपंतिसित्थपूर्णे॥१॥मां॰ वयस्यमन्येशुभफलंवदशाभफलेधिरुतिनापेक्षंतेनथाविधा
देवाः शा॰ अथकिंनथवेनन् महतोरपिनफलंस्यान्महत्कचित्स्वल्पयोर्महन्भवति नस्माकचिदुभयमपिपुण्याशुभयोर्भविष्य
दर्थंवशान् मां॰ ननस्तन शा॰ ततोमयानिरस्करणीयंचगर्भिना पेटिकास्थेसमर्ण्याभिहितंयदापेटिकांकंठदेशेनिबध्यास्मदरव
स्कराणामपिस्वास्तदानां यदेमांविमुचरथोदधमाद्यंगमिष्यस्महोगछगेहंस्करेन साधिसमणांमंगहीनपेटिका अदस्वाभू
त्वाकचिद्गृहकोणेनिषण्णाध्यानमाचमीनिसमणंयंमामविधायनिर्जगाम मां॰ वयस्यअपिनामकेयंभविनव्यनास्यात्यरनु
रोधंमाधवारयः स्करास्तत्यने शा॰ विहस्यसत्येयंभवान्भविनव्यनास्वरूपमियंतंकालंनावेत्सन् तत्किमवेत्सन् मां॰ वयस्य
श्रूयतांदर्भाःकथंनुसमिधःकचिद्दिवासः॥शतादिकालनियमस्तिथिवासरादिकर्नाकथंकनिकदाशुभकर्मकुर्यादित्यादि
किंचिदिचवेद्मिगहाश्रमीयं॥१॥शा॰ सत्यमाहभवान्जत्रैवनिर्भरः प्रायःसर्वेषांकर्मिणां मां॰ अतएवयोगिनःसकाशात्तान
कांडार्धंकिंचिदवगंतुमिछामि शा॰ सत्येयादिसर्वंनियामिकानियतिः नामेवंभविनव्यनामाचक्षते तथाहि यत्रावृर्भेजले
धःप्रसरणमननावुप्तबीजप्रगेहंवायोसंचालकत्वंनियमयतिसदानन्तरंतन्निमाया॥सर्वज्ञाविश्वनन्मस्थितिविलपतिरोधान
मास्तमहेनुः ब्रह्माभिन्नादिशक्तिर्नियमितरितिमनाब्रह्मविष्वादिमान्या॥१॥नेपथ्ये सायंप्रातर्हवनविधौमांसंस्थाप्यास्मद्गुरु
रगमत्अथगृहेगुरुपत्नीनास्तेहोमंकुर्योकथमुभयार्हं॥१॥अथवापूर्वंसित्थंरुद्रभागंत्यत्काहोमस्यपत्नीं॥चकारमद्गुरुः
कुर्यात्तथेवेदमपूर्वकं॥१॥ अथवानविधास्यामिहोमंअयमागनःपरिदृश्यते गुरुः स्वयमेवविधास्यति यावदस्मभार्यादायोपु
रतोगछामि मां॰आकर्ण्यसहर्षं वयस्याफलिनोमंत्रः एनोमगुःशिष्यस्वगृहंगछतः अधुनादेवकार्यंसित्थिर्भविष्यति शा॰ सह

पंकथंनामसित्वचिंतितंविरितंभवेत्तदेहिविश्रामायतनंगच्छायःइतिनिष्क्रांतौ विष्कंभकः ततःप्रवेशतिशिष्येणानुगम्यम
नोभृगुः शि· गुरोअथवाचःप्रसरणंसित्वाश्रमंप्रतिपधायाकराच्चकथमासीत भृगुः तदानीमेवरक्षगृहंगतेननारदेनसरस्व
तीप्रार्थनयातल्लिष्यादिनं शि· सहर्षंमहतांअगतोपिप्रत्यूहाःनचसंनिष्ठंति भृगुः वत्सवाग्भरकविनिष्यादिनंत्वंहोमः शि·स
खेनहिनरिभृगुः सर्विनं कथमेतच्च शि· सांजलिबंधंननुविज्ञापयामिगृहानाश्रयसर्वज्ञास्मत्ते भृगुः सदेहिसत्वरमितिप
रिक्रामति पुरोदृश्याश्रमेनोगृहाः श्यामानरुणार्जुनविचित्रितरंगयष्टीसंशोभितांसरविलित्सजिरम्यपत्नीकृतस्मरुषमान
यनेमलीयेसंसक्तयत्यस्तिनरांननुनत्रनत्र ॥१॥यावन्नप्रविशामिरुनिभवेशंनाटयति भृगुः वत्सअग्नीन्प्रज्वालययावन्नभ
वासविधिंआचरामि शि·सरवेदं गुरोपत्नीअसंनिहितापांहोमंनाचरंति भृगुः सभ्रमंकिंनास्तेगृहेयाज्ञसेनी शि·अथकिंअ
त्रमेवनित्यहोमोपिनविहितोमया भृगुः आस्तांतावत्करात्तिन्मधिरुदाप्रविवेशिगृहंउपविष्टाभवेत् यावदन्वेषयामि परि
क्रम्य अहोप्रविवेशिनःमद्गृहलक्ष्मीर्नकदापिगेहंहित्वाबहिर्नियाति कुतोपिहेतोः रुमण्वतीसाद्यभवद्गृहेषुस्थितायः
दिस्यात्कथंयंनुसर्वे ॥१॥नेपथ्ये धर्मज्ञाहोमवेलायांकथमन्यन्निष्ठति॥ अन्विष्यतांगृहेसीयेनिलीयस्यात्स्थितायहि॥२॥
भृगुः आकर्ण्यभवतुगृहएवपश्यामि परिक्रम्याविलोक्यच गच्छन्तुलसीनिकेननमधोरंगस्यवल्मायुतंबिल्वस्यापिप
रिक्रमंस्थलमिदंवेदिर्मुनींद्रोरियं॥शय्यागारमिदंप्रसाधनविधिस्थानंत्विदंदेवता॥पूजागारमिदंचपाकसदनंनास्मत्र
पत्नीमम॥१॥इतिरोदति शि·गुरोअलंविषादेन भृगुःपरितःपदानिदृष्ट्वाअहहगृहोपकंठेपदपंक्तिंमुद्रिता॥ओमिहप्रवे·
शंगृहवधूकुर्वंती रुमण्वतीसूचयति बटोद्यबहिर्प्रयातीननोस्मिरिक्तंधीः॥शि·आचार्यपदंवंदेदामाविद्यस्वपुनरधिग
हएवान्विष्यतां भृगुःएवंक्रियतेपरिक्रम्य अधिरुमण्वतिरुनोयावज्जावंदहनपरिचर्यास्कनियमः स्तवालंबोत्युर्योमुनिषु
विधिपालेषुहमये कथंनिस्नेजोमेवदनपरिगोष्ठीषुभविना समस्तप्राकृसंतुनयनपथगारैविभवमे॥शि·अन्यार्यअमुक्त
संसारस्करवासानपस्त्रिनीतनःनथाकिंचिदभिहि भृगुः सत्यमाहभवान्नथाक्रियते अधिरुमण्वतिरुतव्यसनिनामयानचि
रकालमभ्यर्थ्यमाना तवापिसफलीकृताहटाधियास्करवेसंगजे स्तमस्तसकलंप्रियेनदपराधजातंपुनः करोमिननथा ८

वनस्थतुगतस्तवस्यामहं॥१॥अपिच कातास्करवेषुपनिश्चितचित्तइतिब्रूतेराविष्णुभमुखदेवगणान्विजेतुं॥तसंगशानमहमु·
ज्झितवानयंनकालंत्वभीषसितनमासिनमेनहीति॥१॥नेपथ्ये चतुर्भुजान्श्यामलमुग्धवर्षणापीतांबरात्कोस्कभकांतकंध
रान् अन्यत्रविष्णोरमनेतमानसंसमास्वभूर्लास्करवयत्सहर्निशं॥शिष्यः आकर्ण्य गुरोइयंसारुमण्वती माधवेनरममाणात्व
यिप्रात्सभावंसूयति भृगुः भाव्यातिशयनाटयन् वाग्भटकमंडलुमनयत्सत्रायामि माधवः शिष्यः सानोन्मभृगोरंजलौजलंनि·
क्षिपतिभृगुः चरणेनभूमिताडयन् अरेरे अमरापसदमाधवमानुषीयोनिमापन्नःक्षियासहधरातले॥भुंस्वदुःखानिधाराणि
वयागंचनयाप्यहि॥१॥इतिभूमावंजलिंक्षिपति शि·आचार्ययुक्तमनुष्ठितंमात्सर्येषअनुभवफलानिस्वकर्मणोमाधवः अधु
नारुमण्वतीविषयेकिंचिद्विज्ञापयितुमिच्छामि यदि अनुजानासि भृ· कोपंसंहरन् बटोकिंवक्तुकामोसि शि· अहमन्येनात्रापरा
ध्यति रुमण्वतीयतः स्करभगतमशरीरेश्रीपतौकामयानंप्रहरन्तिनिशितास्त्वेयन्मयेनिरूपेच॥पतिस्करवरहितानांनास्तिदोषो
बलानांबलबहदखिलबोजान्यर्थमुत्सादयंति॥१॥भृ· बटोतथैवैतत् शि· तर्हिनामनुनीयगृहाश्रमविधिंसंपाद्यनामार्यः भृ·
अधिरुमण्वति ग्रामण्यंगिश्चोक्तकारविधिवस्तत्रोचितोमाधवरुचिमधाभिससारररंनुभ्रष्टापुंस्कापथब्राष्टनं॥नात्रत्वंत्वपरा
ध्यसीतिकलयंन्बांछाभिनेदर्शनंरोषंमुंचमयिप्रसीदहनभुक्सेवोत्सवंपूरय॥१॥ ततःप्रविशतिरुमण्वति २ हाधिकू २ प्रभा
रः चिंतयेनदयालुनाममचिरंकामादिभिर्दूषितंसंविश्याकूविनाश्यतानस्करकानानंदसिंधोधनं॥तस्मेशापमदात्मुधेचदुरि
तंसंभाव्यनाथोयमेलस्त्रीणामिनिमित्तमासमहत्रेतिभ्रमष्टारना॥२॥इतिसोरस्ताउनंरोदति भृगुः सचिंतंजनांतिकं बयो अ
स्माभिश्चांत्वामुधात्तोमाधवः यथेयंरुमण्वतीवदति शि·आचार्यमेवं पतिव्रतानांमनसिमूर्तिभंकटनेनापिमाधवोनकथ
मपराध्यति किंतुअधुनाथथेयंशोकाकुलतांत्यजेत्तथैवकिंचिदभिधीयतां मास्याःसंतापंवर्धयेथाः भृगुः हुं तथैवकरोमि रु
मण्वती सशोकं अहह महदुपरुनेःकर्नादेवःरुनग्रपदस्थिनां॥मनुजजनुषिक्लेशयन्किंकिंनमामभिधास्यति पतिविरहि
तासिंधोःपुत्रीविधुश्चशिरोगणाः अहहसकलंरोषानुधिकधिक्करिष्यतिमांजवान्॥१॥ तन्मेनपरंजीवितंसर्वनिंदितायाः इ
तिमूर्च्छति भृगुः अंगमस्याःपरामृशन् प्रियेसमाश्वसिहि २ अजाननामयात्रातोमाधवोपिदितंमया अधुनात्वनुग्रहामिय

थांयोनजनिष्यति॥७॥रु॰ समाश्वस्यनाथरुनघ्रनयाचांडाल्यास्पृष्टांमांमांसंस्पृश भृगुः अयिप्रिये शृणुधर्मनत्वं धर्माधर्मौत्यि
मूर्तौश्रुतिगविधिनिषेधैकगम्योननस्तोनत्राद्यः कीर्तनेनसयमयतिपरः प्रायशश्चित्तयोगान्॥मामेवस्त्वंपातकेभ्योमभिनिकटगते
धर्मशास्त्रज्ञयर्येवद्भः संनिश्चयोद्वाद्युदितशमविधौनास्कंकांचिद्विधास्ये॥७॥रु॰ नाथरुनघ्रेनास्तिनिष्कृतिरितिवदंतितत्कथमेन
न् भृगुः श्वयनांशोषाणांगोरक्षलाघवे महानपिलघुर्दोषोयःसर्वैःसमुपास्यते यंनाचरंतिवेसर्वेलघुः सगुरुनामियान् रुनघ्रनानुभा
यःसर्वैः परिग्रहीता पश्य लब्धविद्योगुरुंद्वेष्टिलब्धभार्यस्कमातरं॥लब्धपुत्रापतिंद्वेष्टिलब्धारोग्यचिकित्सकं॥७॥शि॰ स्वगतं
अहोनवीनःशास्त्रार्थः मन् पामरपरिग्रहीनदेहात्मघादेपिसंमतिमिवकरोतिमेगुरुः रु॰ सशोकेनाथसत्यप्येवं किमारब्धंचकिंना
नमिनिचिंताविषानलः प्ररहस्यनिमांतेननाहंनीवितुमुत्सहे॥७॥इतिपुनर्मूर्छति भ॰ सकरुणं अहह अनादिष्टाप्यर्थंचरतिस
कलभावविदुषीपुरोयातिगेहं मयिनिजमिनेनंदितमुखीरुनीमांसंदेहगहनाधिषणाश्रियकुराकथंसामेपत्नीहविमुमोहास्म
शरणः॥७॥नेपथ्ये अपूज्यायत्रपूज्यंतेपूज्यानांचव्यतिक्रमः॥ तत्रानर्थाःसमाधांत्रशाभिवग्रधकाः॥७॥शि॰आकर्ण्य आचार्यशिवा
पमानजनितोयंमोहोरुमण्वत्यारतिस्त्विनंभगवत्सागगनगिरा तत्प्रसादयतीवत्सतीवत्सलं भ॰ सचिंतं बटो सत्यमाहभवान् किंतु आ॰
मण्यपत्यतिंकथंलंघयामि शिष्यः कथंसापत्यतिः भ॰ श्रूयतां निषित्यस्यारंभःपिहितनयनंनत्रचरटाभिमानोहानेरप्यवगणनमर्थस्यय
शसः समाजेनाज्ञानंकिमपिनविदध्मादभिहितनंसरर्षिर्ग्रामण्यायनमिदमुवाचाशफलदं॥७॥शिष्यः आचार्यनथापिनकेनापिज्ञानो
रहसिशरणंयाहिशंकरंस्वकार्यसाधनाय अथजानेनस्मिन्पुनः स्वतंत्रोमिनद्रोहाय मयापिश्रुतोयंग्रामण्यसंप्रदायः नथाहि नम्री
भूयस्वकार्याणिसाधयित्वापुनर्नः॥ वक्रोभूत्वासमारब्धंग्रामण्यंनत्सजेन्नरः॥७॥भ॰ सत्यमाहभवान् सम्यगनुबोधितोस्मि किंतुकप
टमिदंसर्वज्ञतयाजानन्शिवः कथंदयेदितिशंके शि॰ आः नकिंचिदेतत् जगत्सत्यभ्रांत्यारणरणदयाघूर्णितदृशांपरस्त्रीयः कापट्य
मथपरमाश्चर्यधिषणा॥ निजानंदेमग्नोहृयचिरभिमान्यजनिनंनिजत्वेनावेक्षन्महिपरशिवः संननदयः॥७॥अनःखलुस्कलभोसौ
प्रनारधितुं भ॰ सत्यमाहभवान् इतिसांजलिबंधंतिष्ठन् नमोदेवायमहतेशरण्यायदयालवे अज्ञैःसरचिनान्मंत्रान्सामतुस्वमहत्त
या॥७॥इतिभ्रमोसाष्टांगंप्रणमति रु॰ समाश्वस्य सानंदं स्वगतं हंनाहंकेनापिहेलनतेजसाप्रतिबोधितास्मि अहोअसाध्वर्मे २ री ९

णावेणुक्वणितमधुरानाहनैर्नारदृष्टैः स्वांतंमोहांधतमसहतंनूनमुज्जीवितंमे॥ शंपापुंजारुणितमहसानाडितासंप्रसत्यास्याणिस्व-
स्यायतनविवरेकेनचित्स्थापितानि॥७॥भ॰ नाथ२भ॰ सानंदं उपसृत्य अयिप्रियेकचिरतातेमोहरजनी रु॰ णाहअपगरोमेमोहो भ॰
स्व॰ अहोआश्चर्यः सदाशिवः प्रकटं अयिप्रिये अधुनाकथमास्तेनेमानसं रु॰ सानंदं णाहस्कणिहि महुअरणिअरय्यंकारमहुराणारा
आपूरि अगअणंस्कणीअंदी अधणीवारस्अतणुअंअदिमणोहरंजोदीणअण्णेदीत्सदिनेणाहंणंदेमिभृगुः साश्चर्यं जनांतिकं बटोलं
कथमेतन्मन्यसे शि॰ विचिंत्य आचार्यअहमत्रहिधापश्यामि भृगुः कथमिव शि॰ यत्महाक्रतुविधाधिनामधिदुःप्रापमपिनादबिंदुसा
क्षात्कारोमिय॰नंद॰मनुभवतिअयंकृतमाधवध्यानस्कृतमहिमा भ॰ अथअपरं शि॰ प्राणवायुसोभेणनादांश्रूयंते हिनीयनेत्रपट
लंगनेतिमिराभिधेरोगेज्योतींषिपरिदृश्यंते भ॰ इहहिनीयंपश्यमेवाहमनुमोदामि शि॰ किमत्रबीजं भ॰ शृणु सांप्रतमहंसर्वनंत्रप्रणेत
रिसदाशिवेसमुत्थापिनग्रामण्योस्मि अतः धूमाक्रांतदिशांगनागनपरिक्लेशनयोगविधावुचैः संपठनेनचापिनमनः स्वास्थ्यंलभेदुस्थिनं
नंत्रोक्तासनजापचिंतनवनांचाशुप्रसन्नात्मनाचैवंवैध्यपिनांत्रिकंकथमयेग्रामण्यरुनूस्तोम्यहं॥७॥शिष्यः स्वगतं धिगस्कग्रामण्याय
यदभिमानिनः सत्यथमपिनाभिनंदंति प्रकाशं आचार्य यदिरोगंमन्यसेतदात्मनीकारपरोभव भ॰ अथकिं अयिप्रियेअयंतेस्कणिन
पवननिदानोधिकारः अतोभेषजप्रयोगेनत्रामयिष्ये ह॰ णाहएवंमाभणेहिस्कणिहि अवेअणारोआओणहोदिनि अहंहिकामकोवादि
माणमिअवेअणाओअधअंधत्तणबहिरत्तणादिसालीलवेअणाओणाणुहवामिनाणथथिमेरोओ भ॰ तत्कथमथास्तां सर्वथावान
स्तोभमूलयंविक्रतिस्ते रु॰ स्वगतं अम्मोजोगमप्पणेगाहिणोमेणाहो होदु एवंभणामि प्र॰णाहतहविणरोचदूमेओरनधं अजीवणंएवं
जेवचिट्ठामि शि॰ जनांतिकं आचार्य योगश्चरुपुरोडाशभजांपथ्याशिनामिव कर्मायासप्रसक्तानांगेहंरोगः कथंभिनः॥७॥भ॰ बटो सत्यमि
दंकिंतुपथ्यसेविनामप्यभिघातादिनाआगंतुकेननिमित्तेनसंभवतिज्वरः नथैवेदंभवेत् भ॰ अयिप्रियेकेनोपदिष्टेनमाधवध्यानं रु॰ स्वग
तं कहंगुरुणोणामगेहामिहराएवंभणामि प्रकटं जोरुमिलमुनिछातोअत्थाणंगामेउपाण्हो भृगुः विचिंत्य किंशाकल्यः रु॰ सोज्ञेय भृगुः
सक्रोधंजाने शिवग्रामण्यप्रनीकारायसित्थोयतने आकाशंनिरीक्षन् अरेरेसित्थशिष्यशाकल्यबटो अल्पायासपलप्ररेषुबहुलंनंत्रेषुबला
दरोलोकोवैदिककर्मसंत्यजनिचेद्दूरश्चनत्ताहनाः॥ इत्यस्माभिरिदंशिवेविरचितंग्रामण्यकंहेतुनायुष्काकुमुखेवबाडवपरिदृष्टादरोम

स्युना॥ भवतुवयमपिभवदवमानायप्रयतामहेविचिंत्य आदौतावदुद्दभागशून्यमध्वरंरक्षेणविदधातुंयतिष्ये कःकोत्रभोः शिष्यःअ
हंवाग्भदृः॥ अरेप्राकूसंकेतितमप्यर्थंपुनरुद्घोषरटीक्रियतां हिर्बर्थंहिस्फुटंभवति शि॰ उद्घोषणंयमाज्ञापयत्याचार्यः॥ यःको
पिशिवभक्तायगृहेवासंददातिचेत्सर्ववैदिककर्मभ्योबहिःक्रियतांहिजः शिष्याः सांजलिबंधं गृहीतमनुशासनंनेपथ्ये भोभोऋषुसे
वासिनःसित्वाश्रमादितःकतिपयदिनैःसमागंतांतत्रेनयध्वं॥२॥ प्रत्युद्गमनादिसक्रियायैऋषुः श्रुत्वा भयान्निशयंनाटयति शिष्यः
स्वगतं अहोजरठनरस्यैवनिखिलांयंगानिचेपंतेगुरोः॥ आचार्यमन्येसित्वाशिष्यः कश्चिदिदमुद्घोषयति॥ वेपमानः वरो शीनज्व
रार्तस्यनमेशक्तिरात्मानंधारयितुंतत्वारयस्वमां शि॰ तथाकरोति शि॰ प्रियेगृहीतमर्भव वयोत्तमपिबहिःकपाटंविधेहियावदहंद्विना
निनोद्वारय शि॰ यदाज्ञापयत्याचार्यः॥ स्वगतंअहंतुपुनस्तिरस्करिणीपेटिकयांतर्हितात्मत्वासमाधिस्करणमनुभवामि॥ सविषा
दंमहत्यमिरुपस्थितं कालनिःविचिंत्य अहंनाबदस्मत्क्षेत्रियैः कतिपयैर्हिजैःसहदक्षभवनंगच्छामियज्ञंविधातुं शिष्यबाग्भवृ
एहिगच्छावोद्यवः॥ सविषादंबटोकंपतेमेशरीरंदेहिहस्तावलंबंदृतिनिष्क्रांताःसर्वे॥ ॥इतिप्रथमोंकःसमाप्तः॥ १॥ ॥ततःप्रविश
तिनंडिबाभ्रव्यौ॥ बाभ्रव्यः ततस्ततः तंडी ततश्चसभायाःसमुत्थायगतेसदाशिवेतुहिमाचलं प्रजास्कउद्घोषितेचतादृशेशिवयाम
प्यपत्रेभगुणा रौद्रंभागंविहायाध्वरविधिरबनोयःसमाज्ञापितस्तंविभ्येरन्यमार्गंचरितुमितिनथासंप्रत्ययःप्रकल्प्यः॥ इत्थंदक्षोव्य
वस्यारभतदृष्टुमरंतादृशंतत्रनास्तांब्रह्मश्रीशोगिरीशंस्वतुलितविभवस्तेननैवोपहूतः॥३॥ बा॰ सविषादं अथनिरवधिस्नेहभाजना
अस्मत्कुलास्तनी तं॰ सातुमिमंत्रितास्वपत्नीत्रार्थनया बा॰ किंसागता तं॰ कथमेवंभवेत् ततस्तयाभिहितं निमंत्रितावपिब्रह्मश्रीशौना
मग्रतुर्यतः॥ ताभ्यांबहिष्कृतेयज्ञेगमनंपापमावहेत्॥ ४॥ बा॰अहोगभीरार्थंवचः तं॰ किमिदमेकमुच्यते यतः यस्याःप्रसादमहिमानमिति
स्वर्कीयंसर्वनाशिगुणजालमवेत्तिशंभुः॥ ब्रह्मात्मशक्तिरपकल्पितदेहभावासेयंसतीतिकिमुवर्ण्यतिनव्यमस्याः॥ ५॥ बा॰ ततस्ततः तं॰ संभा
रैःस्वर्णमयैर्विततः करभूकरैश्चसंचलितः॥ दक्षेणसप्ततंतुर्यजमानेनातिगर्विणारेभे॥ ६॥ बा॰ सभयं ततस्ततः तं॰ ततश्चविधिहरिहरे
रेंद्याः सत्त्वाः सत्त्वमुतेचलितेमरुवेतरद्गणनाप्रत्यूहानांभंकुपितोगणाः॥ अथहुतभुजांज्वालास्तेषांप्रवेशवशीकृताविविधमशकंतत्रसा
नाधिनेतुरनेकधा॥ ७॥ बा॰ सभयं अहोअसाहसं तं॰ अथकिं कर्माभ्यधायिविहितंमनसोविशुद्धाश्रीतिर्भवेन्नगवतीनिगिरापुराण्या॥ १०

नृ तं॰ श्रूयतां कन्यकाभयमानांजननीमेनाकमूचेतस्तपे ॥परमंतपः सतीमनुजापपरास्येफलंगनोगदितुं॥१३॥ बा॰ सस्मितं कथमु
वाच फलंदेवि तंश्रूयतां शास्यत्यन्तेनियमदर्शिनाः स्वप्नकालेकुमार्योह्यत्याद्यामानरस्तदूरनपथगतंकन्यकारूपमेत्य॥ प्रयात्यत्येतव
धिकरंगंजागरेनोतस्थिरंस्यादेवंसत्यागिरियुवतयेमन्मुखेनाप्यधि॥१४॥ बा॰ अहोअयोनिजाकन्या तं॰ अथकिं बा॰ आर्यअथापिकर्मवि
योगःसत्याःशूलपाणिनदृतिविमुग्धोस्मि तं॰ कर्णे एवमेवमितिकथयति बा॰ सहर्षं अहोसिद्धिमहिमा अपमानितशार्वपितुः
संबंधोस्मैनरोचनेसत्ये॥ ज्ञात्वेतिमातरस्तांतद्वचनादल्पतांनयिष्यंति॥१५॥ अहोगंभीरंदुःखबोधंदेवकार्यमुद्देराःस्मरमुनेःशिवग्राम
ण्यप्रवर्तनाय तं॰ अथकिं बा॰आर्यकस्मादेवमवगतोर्थः तं॰ स्मरमुनिर्माधवमकथयत् सनंदिनं तस्मादहमश्रोषं बा॰ मुग्धने सहर्षं
मन्येहिमाचलगमनविषण्णात्रावीभवितव्यतानियतिस्तत्रैवपुनर्विवाहघटनायददौ तं॰ अथकिं बा॰आर्यावगतंदेवकार्यं अथदक्षाद
यःकिंप्रतिपद्यंत तं॰श्रूयतां रुष्णाननारक्षमुखाद्विजास्तेनगमुर्भगुप्रेत्रमनत्यधाराः॥यज्ञंविधातुंपुनरेवसेवंकुर्वंतिसंभारविधानय
ज्ञं॥१६॥ बा॰ नाद्यापिसमारब्धोयज्ञः तं॰नोएवबा॰ आर्यमदिमन्यसेगद्भावः सित्याश्रममिमंनिश्चित्यचांतसित्यदूर्वाससेनिवेदयि
तुं तं॰ एवमस्त्वितिनिष्क्रांतोविष्कंभकः प्रविश्य बटुः संप्रति सित्तेजाः किंगमस्तीचरमजलनिधिंमंक्तुकामःप्रयातिज्ञात्वेत्थंब्राह्मणा
स्तंपुनरपिमहासंयुनक्तुंप्रवृत्ताः॥संध्यादेवीभजंतेकिमुसकलजनेपूज्यनामापुरस्मादाजंयःपरेषामुपरुतिनिरनस्तंमहांतंवदंति
॥१७॥अहोमोहमहिमायन्महानपिअंगीकृतंनमुंचति तथाहि स्तोकंस्तोकंवसुनिकरकंवारुणीयंहरंतीसायंरक्षाबनदिनमणेर्धा॰
मसर्वंजहार॥तेजोभंगेदृशमदधनागम्यतेभानुनासोप्रेष्णाबत्सः कलयतिनिजांभ्यर्णत्वेनहानिं॥१८॥खेदमभिनीयपरिश्रांतोस्मि
प्रतिसदनंग्रामण्यपत्नीद्वारनैवतन्नावत्सरक्षणंसंध्यानिर्वर्त्यावशिष्टकार्यंसंपादयामि विचिंत्य आहोआश्चर्यंग्रामण्ये॥यमरः प्रमा॰
तिमहतींसित्यैप्रतिष्ठांजनेशोषास्तत्सहकारिणःश्रममुजस्तत्सित्यसिध्योर्मुदा॥एवंसत्यपिसोत्साहःपरपरिक्लेशप्रदानेहितेष्यर्हंरू
तिरेवपौरुषमितिप्रायोद्विजामन्यते॥१९॥रक्तांप्रतीचिंपश्यन् नास्तंव्रजंतिंग्मरुचिर्निरीक्ष्योनिर्बंधमेवंजनताचकार॥इतीवरोषात्क॰
मुरक्तरूपोभासांबरंवह्निमर्यंतनोति॥२०॥पुनर्विचिंत्य सित्यमुनिर्देवकार्यासास्तगिरिंयियासुरनेनपथेनपरिज्ञातं सचिंतं इदमेकं
महद्दीनिस्थानं नेपथ्ये योभोस्तेत्रवासिनः यस्यायासेनवीक्षापिनग्रहनिरतैर्लभ्यतेकर्ममूढैः सोयंसायंतनोद्यानिधिरिहभवनिश्चेय ११

सेनद्यतध्वं॥संमाच्योसौविनासेनदुस्पटिनिपरंपूजनीयश्चभक्त्यापूज्यानांमानभंगोदहतिहिसकलंतूलराशिंयथाग्निः॥२१॥ बटुः सभयं
कथंदूर्वासाःसमागतइतिसमादिशतिशिष्यः तत्त्वगेहएवसंध्याविधिंनिर्वर्तयामितिनिष्क्रांताः प्रविशति शिष्येणानुग॰
म्यमानोदूर्वासाः शिष्यः यस्यायासेनेतिपुनः पठतिदूर्वासाः सानंदं वत्सतापसअपिनामपाश्चात्यगिरियोजनेनमन्मोक्षंनजानाति भवा
न्शिष्यः सांजलिबंधं नहिर्दूरंक्षणु शि॰ अवहितोस्मि दू॰ अस्माच्चलेमातृगणाःसमेताः संतीसमानीयतनंनिहासुं॥संप्रोक्ष्यनीरैपरमं
त्रसित्यैःसित्यान्ननामुत्सवनोनयंति॥२२॥ शि॰ सस्मितं अथतदल्पं दूर्वासाः हिमाचलवासिनः परशिवस्य देहांतरंविधाय रमणी
भवतीति सती तदल्पंपुनः समर्पयितुमुत्सुकाहिमगिरिप्रियायै मुदाचरंति विधिमुग्रं सकलमातृकामातरः सहर्षं सोत्सुकं अथ तदल्पं
कभागोमानबलोकेवतरिष्यतोमाधवस्यदेहसंधानाय यज्ञं वितन्वते दशरथाय राज्ञे देयइति शिवाभिधायं मातृभ्यो विज्ञापयितुमयस्मा
कं तत्रगमनारंभः शि॰ अहोप्रेमातिशयः सित्यस्यमाधवे दू॰ किमेतदुच्यतेप्रेमातिशयइति तथाहि नसतः शिवादिभिन्नासतीतथामा
धवोपिनतदन्यः॥अतः शिवमिवतत्सतीमपितथारमेशंचनमानयामिपरं॥२३॥ शि॰ सानंदं सस्मितंयुज्यते आर्यमस्मेकंचित्कालमि
हभगुक्षेत्रेविश्रम्यगगनपथाऽस्ताचलंनिशीथेगमनायमतिंविदधातुसित्यः दू॰ एवमस्त्वितिसरस्वतीतीरमुभाविशतः शि॰स्वगतं कथं
नाद्यापिक्षेत्रीयः कोपिनप्रत्युद्गच्छतिकथितेपिसित्यागमने नेपथ्ये योयः सित्योप्यसित्यः शिवपदनिरतः सक्रियोनास्तदीयांत्राह्मोक्षेवंद्विजा
नामिहनवमयः क्षेत्रपस्तुर्निदेशात्॥तामिच्छेत्सभस्मत्सजनुकाष्ठमालांतुलस्याः कंठेबंध्वोर्ध्वपुंड्रंरचयतुमदाद्वारबल्लालललाटे॥२४॥शि॰
आश्चर्यस्वगतं अहोदौरात्म्यक्षेत्रवासिनां प्र॰ अहोद्विजाःसंभ्रमेणथ यतः रुद्राक्षमालेयशिवस्यभूषाविष्णोर्भूषातुलसीतथैव॥मान्यामम
स्तेभवतांमयानुद्वेषःशिवेस्यात्स्वविनाशनाय॥२५॥ तच्चिरंविचारयध्वंसित्यापमानविधाने आकाशे किंब्रूथस्किंविचार्यैवंरमारब्धंकर्मे॰
तिबत्तविनश्यथः तापसः द्रुतंअहोयंद्विजःसायंसंध्यावंदनंकुर्वन् क्रुधःसमायातिमामुद्दिश्य सोत्साहं अहमप्यनेनविवदिष्ये ततःप्रविश
तिक्रुधोद्विजः योयःसित्यइतिपुनःपठति तापसंप्रतिअरेरेतापसाधमविनश्यनीतिभवान्केभ्योऽशपत् ता॰स्व॰ अहोसोमानमारूढःको
पः शि॰ अहोमहांतारहोपविज्ञाथनिखिलंविज्ञापयिष्यामि द्वि॰ हाधिक् अरेमूढ॥पापानांरंडउमेनल्लिखिलमपिमनंनांत्रिकंनछितानांसा
न्निध्यंरोषमारात्कुरुतइतिभयत्संनिधौसन्निवेशः नास्माकंयोग्यताभानिनिनुभवतोदूरतःसंस्थितः सन्दृच्छामित्वांद्विजानांविहतिमनु

वदंस्वकृतस्यंकुकीटः॥२६॥ ता० स्व० अहोऽधिसेपः प्र० भोपूज्याः तंत्रंहिसर्वंयदिनप्रमाणंविष्णोः कथंमानमथेहतंत्रं हूं धिक्मूढ यत्सरःशब्दःसशब्दार्थः रण्डुहिमदभिप्रायं यस्यानुकूलाश्रुतिरस्तितस्मादिन्नंनतंत्रंरण्डायमार्थे॥२७॥ ता० भोपूज्याःरण्डुत भैरवोपि हिधानंत्रंततानैकंश्रुतेर्मतं॥ अन्यत्स्वतंत्रमुद्दिश्यहिजोभ्यस्यात्यथायथं हूं सक्रोधं अरेतापसाधमधमंडः खल्वहंमामयाविवदस्व ता० स्व० अथमंडूरितिवक्त्रभेदमंडूल्याह प्र० भोधमंडाः अविनथमर्थंकथयामिनाहंविवदिष्यामि घ० अरेरेमूढमेष्यतंत्रभिन्नेषुकि मस्मिंश्रुतिर्मूलं ता० भोधमंडाःरण्डुत त्रिपुरोपनिषत् भावनोपनिषत् त्रिपुरतापिनीसारव्यायनादिवाक्यः श्रुतयःसंतिभैरवोदिता चारेप्रमाणं अथऋचोयजूंषिसामानिचतत्रतत्रतदाचारव्यंजकानि घ० अरेमूढयथेनाःसंतिश्रुतयस्तत्कुतोमयानावगताः ता० भो धमंडभट्टाः सर्वज्ञएवनिखिलंनिगमंविजानात्यर्थंचनस्तुसएवनतस्तदन्यैः॥ विश्वस्यतद्वचसितद्दरितंनिरीक्ष्यस्वस्वाधिकारम थभक्तिपुनश्चरेत्तं॥२८॥ घ० सरोषं स्व० संतांउवाम्येनं उक्तंहिमंडपारैः नयादेनपरंजेतुंशक्नुयान्नाडयेनरा॥ येनकेनाप्युपायेनबा दिभंगंसमाचरेत्॥२९॥ प्र० अरेरेतापसाधमकिंभवान्वरिष्ठान्अस्मान्शास्त्रार्थोपदेशमाचरसिनहृष्टेनतत्कर्मणः फलमिति ना० प्रहारैस्ताडयति दूं सक्रोधं ध्यानंनाटयति नेपथ्ये एवास्मिन्क्षणप्रभा सित्थसंचारितागछामिभगुसेत्रमादर्शुं घ० आकर्ण्य सो त्साहं भोभोःसित्थंमन्यकेयंविभीषिका नहिवायसशापेनगावोविनश्यंति पुनर्नेपथ्येमहान्प्रकाशः कोलाहलश्च हंत२परिधावध्वं२ प्र विप्रवेशः२ घ० सभयंनिष्क्रांतः पुनर्नेपथ्ये विद्युन्निरभ्राभवनेनिपत्यभूमिंगतानन्दवरूथवर्त्मा॥ सदागतेःप्राप्यपरानुकूल्यंरहस्यव र्जंसरनानिभीमः॥३०॥ ता० सविषादं हंत२ ददातिफलंहसासमुचितंजनेभ्यःपराचितिर्नियतिनामिकाजगतिकेनचिद्वस्कना॥ अ तोभवतियस्मयादुरितनाशिनीसाध्यधातथापिपरपीडयाभजतिदीनतांमेमनः॥३१॥ नेपथ्ये हाहंत२ नाध्यापितंश्रुतिविहीनमथार्थिने स्वंकिंन्नचिन्नदत्तमुपभुक्तमपिस्वतोयत्॥ यूनंभवेदितिमहछ्मसंचितंतद्व्यर्थंननिखिलमेवदराहचर्हि॥३२॥ अन्यतः कुशामेस्व ल्पनीरेवसतिननुभवन्हव्यकव्यहीनःयंरुछ्वादर्जयंश्चभवतिसदनमत्यर्थराशिंप्रभूतं॥ त्रायध्वंहाहतोस्मिकरणमधुनावहिनादी क्षतेसो॥३३॥ एकतः लज्जुकथानानिसमदन्मुद्राश्चकिंप्रगल्भत्यर्प्यते॥ संचिंतवानस्मिधनंददाहतत्राखिलंबृहच्चानुः॥३४॥ दूनि रोदिति तापसः सविषादं ब्रह्मवत्सर्वमितिभावमयास्यदूरंभेदंप्रकल्प्यविबुधानपियेद्वेषंति॥ संत्यज्यकस्तरुकौस्कमयुछकंते १२

DR. BHAU DAJI MEMORIAL डॉक्टर भाऊ दाजी मेमोरियल

बध्नंतिकुलमुजगंबतकंठदेशे॥३५॥ पुनर्नेपथ्ये मांडव्यगेहंपरिवर्ज्यतत्रस्थूलभक्षिमतीस्थितेति॥ क्षेत्रंभगोःशंकरपादभ क्तिर्हिषत्प्रदात्याशुशशासवह्निः॥३६॥ ता० नूनमिदंविहितसित्थसमादेशाविधुर्दीससमादिशति तदधुनाहमपिसित्थंप्रबोधयामि गमनायजनांतिकं आर्यश्रीगुरोउपनिशीथंसमयः संप्रतिहि ध्यानेनाजगरेणगर्णभवंभिश्चेष्टितंविष्टपेनक्षत्राणिविकासयंतिपरसं कूशप्रमोदान्निजं॥ ओषध्यक्तदवेक्ष्यचंद्रकृतदंदोह्यंज्वलंतिरुधास्वापानांनहिकापथेनगमनंसाध्यः सहंतेस्त्रियः॥३७॥ अपिच ॥ छायाःसूर्येणसार्धंविरचितशिरवरिणावर्धितास्तागतेस्तंतस्मिन्नेकीभवंतोधनमसमितिकिंनामरूपास्वकीयं॥ तद्वंतलोकरूपद्वि णमपरंनिस्मनिःशंकमस्मंकूवाःस्यात्सीडितेषुपरुतिकरणात्कश्चरेत्प्रजानां॥३८॥ दूर्वासाः वत्सअवलंबस्वमांधिंहिनयने ता० तथाकरोति दू० प्रणिधानंनाटयति ता० नेत्रेउन्मील्य सविस्मयं अहोयोगमहिमा अस्माच्चलंक्षणेनप्राप्तोस्वःपरिदृश्यतेगिरिस्तर्हि गर्जत्सिंहरवप्रतिध्वनिभयभ्राम्यन्मृगाश्वस्तृहाधावद्व्याघ्रशिरुग्रदुनचलत्सिद्धात्तकोलाहलः॥ अस्मिन्स्तोमविभुग्रशार्विकुहरप्रा सर्पदुग्राहिकूपादभ्रसरत्कपर्णनकुलश्चास्माच्चलोदृश्यते॥३९॥ दू० वत्सदूरतस्थितावेवपश्यावः युवतीनांहिभवेदुपरोधायपुरुष० गमनं तापसः युज्यते नेपथ्ये महान्प्रकाशः दूर्वासाः निरीक्ष्यसविस्मयं दिवाकरोनैवकुतोनिशीथेनिरिंधनस्यात्कथमाश्रयाशः॥ बला हकोनास्तितनोनशंपाकिमेनदित्साकुलतांगतोस्मि॥४०॥ पुनर्नेपथ्ये प्रस्थितास्मिदिशमाग्नेयीमात्मसमाज्ञप्ता दू० आकर्ण्य स्वगतं अ होविजयायाद्यस्वरोलक्ष्यते तदेनांपृछामि प्र० अयिविजयेकेनहेतुनाप्रस्थितासि कथंचैषप्रकाशः आकाशे किंब्रवीषि अग्नयेआ हवनीयायप्रभाभास्करंसित्थान्नभागमितुंदूति सानंदं गछ२देवकार्यंसिध्यै शुभास्तेगंतुपंथानः सनांतिकं वत्सतापसश्रुतंभवता ता० अथकिं दूर्वासाः आनंदःप्रयोजनंतदितएवनिवर्तावहे ता० सविस्मयं कथमकथितःशिवाभिप्रायोज्ञातोदेवताभिः दू० आः किमेत दिभिदुच्यते शक्तिंविनाकिंचिदपिस्वतंत्रः शिवोत्यभिप्रैतिनसैवतस्मिन्॥ यत्संस्मृहांसंविदमादधातियत्रवेत्तत्तदभिन्नरूपा॥४१ ॥ अकथितोपिज्ञानएवाग्निमोर्घः ता० आर्यकथमिव दू० वत्सशृणु ता० अयहिनोस्मिदूर्वासाः पुत्रीयनेदशरथायकरिष्यमाणेतेनाध्वरे ऋविनदर्पमिनात्मभाग्यैः॥ सत्वन्नतोमनुजदेहमवाप्यसर्वंरुत्वविधास्यतिनिजंकमलाकुटुंबी॥४२॥ ता० सविस्मयं अहोप्रभावोति रायोमातर्णायत्सनीमपिअन्तानंयंतिस्म दू० सरोमांचगद्गदं वत्सनैषमातर्णाएथकूप्रभावः सर्वेहिचिछक्तेर्बलं तथाहि अनुलि

तमहिमानंलोभिरेध्यानलब्धाद्विधिहरिहरपूज्यामानकायत्वसादात्॥निखिलभुवनसत्तानंदचैतन्यरूपानयनिजगतिशक्तिब्रह्मणः सासनत्वा॥४३॥नाविचिंत्यसविस्मयं श्रीगुरोकिमिदंयतस्वयर्लविनेवमविष्यमाणेर्थेप्रवृत्तिः पूज्यपादानां नेष्यश्चपथिअन्मएवार्थो निष्पन्नः दूनः वत्सनथैवनत् श्रूयनां यथासरुमथियोषिन्त्यनेनर्तकेछया॥तथैवेदंजगच्चित्रंचेष्टनेब्रह्मसत्तया॥४४॥विःस्मरण मभिनांय॥ ॥ ॥

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

॥इतिश्रीमण्यनादकंसमाप्तं॥